

شهید مطهری و انجمن اسلامی پزشکان

سید امیر سادات موسوی

انجمن اسلامی پزشکان در سالهای ۱۳۳۷ و ۱۳۳۸ تشکیل می شود و تقریباً شهید مطهری در سالهای بین ۴۰ تا ۵۰ اصلی ترین سخنران جلسات این انجمن است. "مسئله ی حجاب" و "مسئله ی بردگی" از جمله ی مجموعه سخنرانی های شهید مطهری در این جلسات است.

در این مقاله می خواهیم نگاهی کلی به جلساتی که در حدود سال ۴۶ تا ۵۰ انجام شده است داشته باشیم. این جلسات پیرامون توحید، نبوت، امامت و معاد برگزار شده اند. مهندس مصطفی کتیرایی^۱ این جلسه ها را اینطور توصیف می کند: "می خواهیم جلسه ای باشد غیر از این مجالس مذهبی که همه جا هست و هی برای هم استدلال می کنند و هیچ کدامشان به درد هیچ جا نمی خورد و یا کتابهایی که می نویسند. اینهمه کتاب در مملکت منتشر می شود، اگر خلاصه شان را بگیرد ده درصدشان مفید نیست..."^۲

غیر از مهندس کتیرایی در میان شرکت کنندگان این جلسات می توان به مهندس معین فر، مهندس سبحانی، دکتر نوربخش، دکتر تاج و ... اشاره کرد. در بعضی از جلسات مهندس بازرگان هم حضور دارد.

هر جلسه معمولاً با سخنرانی شهید مطهری آغاز می شود، صحبت های او حدوداً یک ساعت طول می کشد و پس از آن افراد حاضر پرسش ها و انتقادات خود را عنوان می کنند و شهید مطهری پاسخ می گوید. در جدول زیر زمان برگزاری و تعداد جلسات مربوط به هر موضوع را مشاهده می کنید^۳:

موضوع	سال برگزاری جلسات	تعداد جلسات
توحید	۴۶ و ۴۷	۱۷ جلسه
نبوت	۴۸	۱۴ جلسه
امامت	زمستان ۴۹	۶ جلسه
شبهاتی پیرامون ائمه	بهار ۵۰	۶ جلسه
معاد	۵۰	۱۰ جلسه

متن این سخنرانی ها توسط انتشارات صدرا^۴ از روی نوارها پیاده و به ترتیب در کتاب هایی با نام "توحید"، "نبوت"، "امامت و رهبری"، "سیری در سیره ی ائمه ی اطهار (ع)" و "معاد" چاپ شده است. البته کتاب "سیری در سیره ی ائمه ی اطهار (ع)" حاوی مطالب دیگری نیز هست.

آنچه در روند کلی جلسات مورد تاکید شهید مطهری است ورود هرچه بیشتر حضار در بحث است. مثلاً در یکی از جلسات شهید مطهری می گوید: "ما از رفقا همیشه خواهش کرده ایم که در این موضوعات که صحبت می شود، هر کس هر اندازه ای که وقت دارد مطالعه داشته باشد و آن را ارائه کند تا همه استفاده کنند، من خودم هم استفاده می کنم."^۵

در بعضی از جلسات توحید مهندس کتیرایی صحبت هایی پیرامون قانون احتمالات و توحید می کند^۶ و حتی در یکی از جلسات به پیشنهاد شهید مطهری، او سخنرانی مفصلی در خصوص تاریخچه ی فرضیه ی تکامل جانوران دارد.^۷ در یکی

^۱ مهندس مصطفی کتیرایی از اعضای نهضت آزادی و یکی از افرادی است که بعدها در شورای انقلاب قرار می گیرد. خودش در خصوص عضویتش در شورای انقلاب می گوید که انتخاب من ((... با توصیه آیت الله مطهری بود. چون آقای خمینی بنده را نمی شناختند...)). در ضمن او وزیر مسکن دولت موقت هم بود.

^۲ نبوت چاپ دوازدهم - ص ۵۹

^۳ به نقل از پیشگفتار کتاب های "توحید"، "نبوت"، "امامت و رهبری"، "سیری در سیره ی ائمه ی اطهار (ع)" و "معاد".

^۴ انتشارات چاپ کتب شهید مطهری

^۵ توحید - چاپ سیزدهم - ص ۱۴۰

^۶ همان - ص ۷۱ و ص ۹۱ (البته صحبت های ایشان در فایل های صوتی مفصل تر است که انتشارات صدرا در چاپ آنها به صورت کتاب بخش هایی را حذف کرده است).

از جلسات ، جایی که بحثی در خصوص ماده و انرژی وجود دارد استاد روزبه^۷ حضور دارد و صحبت هایی در مورد ماده و انرژی می کند^۸. در قسمتی از بحث های پیرامون الهامات در زندگی انسان ها هم ، شهید مطهری قسمتی از یادداشت های تهیه شده توسط مهندس سبحانی را می خواند.^۹ در یکی از جلسات مربوط به امامت ، مهندس کتیرایی پیشنهاد می دهد که برای اینکه بحث ها یک طرف نباشد یک نفر از اهل سنت در جلسه حاضر شود و بخشی از اعتقادات شان که مخالف نظر ماست را بگوید.^{۱۱} و شهید مطهری از این موضوع استقبال می کند و می گوید: "مسئله ای که ایشان گفتند یک عده افرادی باشند که در جهت مخالف صحبت کنند، البته برای همه ی جلسات یک امر مفیدی است."^{۱۲} اما این موضوع در آن جلسات میسر نمی شود.

در بخشی از جلسات مربوط به معاد مهندس بازرگان بعضی شبهات وارد به کتابش ، "ذره ی بی انتها" را پاسخ می گوید. البته عده ی جلسات معاد به بحث و گفتگوی شهید مطهری و مهندس بازرگان پیرامون مسئله ی معاد و روح می گذرد. شهید مطهری از کتاب "ذره ی بی انتها" تمجید می کند و در جایی می گوید: "... کتاب ذره بی انتها که به عقیده من ، هم بهترین کتاب آقای مهندس بازرگان است و هم یکی از کتابهای نفیسی است که در عصر ما نوشته شده است."^{۱۳} اما ایراد شهید مطهری به کتاب "راه طی شده" در خصوص دید این کتاب نسبت به روح است . در یکی از جلسات مهندس بازرگان می گوید: "در صفحه ۱۶۰ [از کتاب راه طی شده] نوشته شده است : ((قرآن مسأله قیامت را اصلاً و ابداً متکی بر فرضیه روح نکرده است و در هیچ آیه ای گفته نشده است که روح زنده خواهد شد)) . آن زمانی که این کتاب نوشته شد بحبوحه ی حمله و فشار و شدت توده ایها و ماتریالیستها بود و بسیاری از معلمان ریاضی و علوم طبیعی (توده ای و غیر توده ای) در کلاس درس و دکترا رانی ها در کتابشان می آمدند با یک دلالی ریشه فرضیه روح را بکلی می زدند "^{۱۴} . " این کتاب برای جوابگویی به توده ایها و ماتریالیستها در آن زمان نوشته شده بود ، که می گوئیم بسیار خوب ، فرض می کنیم به قول شما روح وجود ندارد اما قرآن که بر پایه قبول روح قیامت را ثابت نکرده است."^{۱۵} و شهید مطهری می گوید: "اینها که البته مورد قبول است و تا حدودی که من سراغ دارم این کتاب در میان همان افرادی که منکر و ضد دین بوده اند اثرهای خیلی خوبی داشته ، یعنی در واقع توجیه کننده بوده و نقش مفید و مثبتی داشته "^{۱۶}

اما در یک نگاه کلی می توان گفت چیزی که بیش از هر چیز این جلسات را پربار و ثمر بخش کرده است فضای آزاد پرسش و پاسخ است. جلسات آن روزهای انجمن اسلامی پزشکان می تواند الگویی برای گفتمان آزاد دینی باشد. بسیار خوبست این روزها که در حال سپری کردن سی امین سالگرد شهادت استاد مطهری هستیم با از بین بردن نگاه گزینشی به آثار او، موجی تازه در میان جوانان علاقه مند به راه کمال و سعادت ایجاد کنیم. شهید مطهری در مقدمه ی کتاب عدل الهی اش می نویسد:

"عصر ما از نظر دینی و مذهبی - خصوصاً برای طبقه ی جوان- عصر اضطراب و دودلی و بحران است. مقتضیات عصر و زمان، یک سلسله تردید ها و سوالات بوجود آورده و سوالات کهنه و فراموش شده را نیز از نو مطرح ساخته است.

آیا باید از این شک و تردید ها و پرس و جوها - که گاهی به حد افراط می رسد- متأسف و ناراحت بود؟

به عقیده ی من هیچگونه ناراحتی ندارد. شک مقدمه ی یقین است. پرسش، مقدمه ی وصول و اضطراب مقدمه ی آرامش است. شک معیار خوب و لازمی است هر چند منزل و توقفگاه نامناسبی است. اسلام که اینهمه دعوت به تفکر و ایقان می کند، بطور ضمنی می فهماند که حالت اولیه ی بشر، جهل و شک و تردید است و با تفکر و اندیشه ی صحیح باید به سر منزل ایقان و اطمینان برسد."^{۱۷}

^۷ همان- ص ۲۶۴

^۸ ایشان در رشته ی فیزیک تحصیل کرده و از پایه گذاران مدرسه ی علوی بوده اند.

^۹ توحید- چاپ سیزدهم- ص ۱۸۰

^{۱۰} توحید-ص ۱۴۰

^{۱۱} این صحبت های مهندس کتیرایی مربوط به زمانی از جلسات است که در کتاب "امامت و رهبری" در ص ۱۳۳ آمده است اما در متن کتاب این صحبت ها پیاده نشده اند.

^{۱۲} امامت و رهبری- چاپ سی و پنجم-ص ۱۳۶

^{۱۳} معاد- چاپ اول-ص ۱۱۸

^{۱۴} همان-ص ۱۴۷

^{۱۵} همان-ص ۱۴۸

^{۱۶} همان-ص ۱۴۹

^{۱۷} عدل الهی- چاپ بیست و ششم- مقدمه